

О. Г. Романовський, В. М. Мороз

ПРОГРАМИ ПОДВІЙНОГО ДИПЛОМА: МОДЕЛІ ТА ПЕРЕШКОДИ В ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ У МЕЖАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано зміст найбільш поширених моделей реалізації програм подвійного диплома вищими навчальними закладами. Визначено недоліки та переваги окремих моделей подвійного диплома та запропоновано авторський погляд на елементи механізму їх реалізації. Крім того, розглянуто основні перешкоди, які впливають на ефективність впровадження програм подвійного диплома у національну систему вищої освіти.

Ключові слова: *програми подвійного диплома, Болонський процес, суб'єкт та об'єкт навчального процесу, система вищої освіти, ринок освітніх послуг, дистанційне навчання, модель системи подвійного диплома, ефективність реалізації програм.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Стратегія гармонізації державного управління країн ЄС та Східного Партнерства, яку підписали 28 країн Європи, у тому числі й Україна, серед багатьох напрямів узгодження інституціональних систем країн-підписантів визначає формування єдиного освітнього простору країн ЄС та Східного Партнерства як один із стратегічних напрямів діяльності. Реалізація цієї стратегії передбачає впровадження міжнародних програм студентського обміну та програм подвійних дипломів між найбільшими українськими університетами та провідними університетами ЄС. Питання гармонізації системи вищої освіти України та забезпечення її розвитку відповідно до змісту основних принципів Болонського процесу постійно перебувають у колі наукових інтересів дослідників. Серед останніх науково-комунікативних заходів, тематика яких була присвячена пошуку ефективних механізмів забезпечення інтеграції національної моделі системи вищої освіти до європейського освітнього простору, варто виокремити: практичний семінар для учасників проекту “Подвійний диплом” (15.04.2014, м. Луганськ – Корпорація “Українсько-польський центр академічних обмінів” та Вища Лінгвістична Школа (Польща) за участю Луганського національного університету імені Тараса Шевченка); міжнародну науково-практичну конференцію “Правові засади реалізації Болонського процесу в Україні” (29.01.2014, м. Київ – Національний авіаційний університет); міжнародну науково-практичну конференцію “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу” (07.11.2013, м. Київ – Київський національний університет імені Тараса Шевченка); міжнародну науково-практичну конференцію “Міжнародна співпраця університетів як невід’ємна складова інноваційного розвитку вищої школи” (16–18.05.2013, м. Чернівці – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича). Під час підбиття підсумків роботи останнього науково-комунікативного заходу директор Департаменту вищої освіти Міністерства освіти і науки України Ю.М. Коровайченко звернув увагу на необхідність всебічного розширення співпраці українських вищих навчальних закладів із зарубіжними вишами

© О. Г. Романовський, В. М. Мороз, 2014

за такими основними напрямками: фінансування дворічної магістратури; узгодження програм підготовки студентів; вирішення окремих питань, що пов'язані з академічними обмінами; створення спільного розуміння суті дистанційного навчання [2]. На переконання вченого, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних вищих навчальних закладів (ВНЗ) на ринку освітніх послуг та посилення якості їх позиціонування у системі єдиного світового освітнього простору можливо через реалізацію так званих програм подвійного диплома.

За інформацією Міністерства освіти і науки України, програма подвійного диплома у партнерстві із ВНЗ країн-членів ЄС, США та країн Британської співдружності реально реалізується лише у 20 вищих навчальних закладах України. Цілком очевидно, що така кількість діючих програм не є задовільною, ані в контексті виконання пріоритетних завдань Міністерства освіти і науки України щодо необхідності імплементації вимог Болонської декларації, ані з огляду на існуючий попит на відповідний продукт на ринку освітніх послуг. Варто звернути увагу, що практично кожний ВНЗ України має угоди про співробітництво з провідними університетами світу, але реалізація потенціалів таких угод є надзвичайно низькою. Наприклад, за результатами аналізу ринку освітніх послуг, який склався на території Харківської області, можемо констатувати, що за програмою подвійного диплома пропонують навчання лише декілька ВНЗ, наприклад:

- Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут” (НТУ “ХПІ” – Swiss Montreux Business School; Швейцарсько-українська програма подвійного диплома (паралельної освіти) ВВА і МВА – бакалавр бізнес-адміністрування та магістр бізнес-адміністрування);
- Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна (Харківський університет – Lodz University of Technology; польсько-українська програма подвійного диплома ВВА – бакалавр бізнес-адміністрування);
- Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (ХНЕУ – Université Lumière Lyon 2; Франко-українська програма подвійного диплома МВА “Бізнес-інформатика” – магістр ділового адміністрування; ХНЕУ – University of Applied Sciences Technikum Wien; Австро-українська програма подвійного диплома МВА “Бізнес-адміністрування” та “Інформаційні системи в менеджменті” – магістр бізнес-адміністрування та магістр інформаційних систем в менеджменті).

Цікаво, що на цей час ХНЕУ знаходиться у стадії підготовки до презентації польсько-української програми та шведсько-української програм подвійного диплома (за напрямом кафедри менеджменту та бізнесу). Досить активна робота з реалізації Стратегії гармонізації державного управління країн ЄС та Східного Партнерства щодо впровадження програм подвійного диплома проводиться у Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті, адміністрація якого розглядає можливість створення спільного українсько-німецького факультету, студенти якого у разі успішного виконання програми матимуть можливість отримати відразу два дипломи за однією з інженерних спеціальностей. Отже, проблематика удосконалення навчальних програм завдяки реалізації програм подвійного диплома є актуальною та значущою, як з огляду на необхідність узгодження національних освітніх стандартів (форм і методів забезпечення якості освіти, контролю якості навчального процесу та його результатів тощо) з відповідними стандартами європейського освітнього простору,

так і в контексті забезпечення попиту споживачів освітньої послуги на отримання диплома одного з європейських університетів у межах національного освітнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спираються автори. Проблематика реалізації принципів Болонського процесу у межах національної моделі системи вищої освіти знайшла відображення у роботах В.П. Андрушенка, В.І. Байденка, Ю.С. Давидова, А.М. Колота, В.С. Коміренка, А.П. Кудіна, М.М. Макарової, М.Ф. Степка, С.М. Ніколаєнка, О.Г. Романовського, Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО, УШАКОВОЇ, ШЕВЧЕНКА та багатьох інших вчених. Дослідженню питань впровадження кредитно-модульної системи в навчальний процес були присвячені роботи В.І. Бондаря, О.М. Горбаня, І.В. Мороз, В.М. Огаренка, М.А. Садикова, П.І. Сікорського, Є.І. Сокола, Б.В. Клименка, О.О. Шубіна, та інших дослідників. У межах наукової уваги О.А. Болотської, Н.М. Гуляєвої, О.А. Ігнатюк, Н.В. Коваліско, В.М. Лісового, Н.Р. Нижник, Л.Л. Сушенцевої, І.В. Хом'юк, І.В. Шпекторенка перебували питання академічної мобільності студентів та професорсько-викладацького складу. Разом з тим, незважаючи на порівняно достатній рівень наукового опрацювання відповідної проблематики, питання вдосконалення механізмів впровадження основних принципів Болонського процесу в систему вищої освіти України залишаються відкритими для подальших наукових розробок.

Дискусійними залишаються підходи щодо змісту механізмів та напрямів імплементації положень Стратегії гармонізації державного управління країн ЄС та Східного Партнерства щодо формування єдиного освітнього простору. Крім того, існує нагальна необхідність удосконалення практики адміністрування інтеграційних процесів вітчизняних ВНЗ до європейського освітнього простору як на рівні компетенції суб'єктів державного управління так, і у межах повноважень керівників ВНЗ. Потребує вдосконалення система узгодження навчальних програм, освітніх технологій, форм, методів і засобів навчання, виховання та управління освітою в частині забезпечення рівноваги між попитом на ринку праці та пропозиціями на ринку освітніх послуг.

Виокремлення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується дана стаття. Серед стратегічних напрямів державної політики у сфері освіти Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року визначає у тому числі і модернізацію структури, змісту та організації освіти на засадах компетентнісного підходу, а також “створення та забезпечення можливостей для реалізації різноманітних освітніх моделей, створення навчальних закладів різних типів і форм власності” [6]. Кожен із цих напрямів, з огляду на складність свого змісту та багатогранність прояву, заслуговує на окрему увагу дослідників. У межах цієї публікації ми розглянемо ті аспекти порушеної проблематики, які безпосередньо стосуються реалізації потенціалів програм подвійного диплома. На нашу думку, саме у межах практики функціонування відповідних навчальних програм основні суб'єкти національної системи вищої освіти мають можливість удосконалити зміст навчальних програм та освітніх технологій в контексті вимог Болонської конвенції.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Проаналізувати досвід окремих вищих навчальних закладів Харківського регіону за напрямом розбудови мо-

делей програм подвійного диплома та визначити перешкоди, які впливають на ефективність їх реалізації в національному освітньому просторі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На ринку освітніх послуг Харкова можна виокремити дві відносно самостійні моделі механізмів реалізації програм подвійного диплома. Вище ми звернули увагу на досвід таких навчальних закладів, як НТУ “ХПІ” та ХНЕУ. Саме ці ВНЗ були одними з перших, хто у межах освітнього простору України, запропонував моделі реалізації освітніх програм, зміст яких було узгоджено з відповідними навчальними програмами ВНЗ які функціонують в інституціональному просторі ЄС. Наприклад, починаючи з 2003 року в НТУ “ХПІ” діє Німецький технічний факультет, утворення якого стало результатом співробітництва кафедр НТУ «ХПІ» зі спорідненими кафедрами ВНЗ Австрії та Німеччини. В основу підготовки фахівців на факультеті покладено концепцію, за якою загальна інженерна підготовка ведеться рідною мовою, а спеціальна – з використанням німецької мови, німецької технічної літератури, досвіду провідних професорів Німеччини. Випускники факультету, за умови успішного виконання програми навчання, мають можливість отримати два дипломи про вищу освіту НТУ “ХПІ” та Магдебурзького університету ім. Отто фон Геріке. Обов’язковою умовою для отримання диплома німецького ВНЗ є навчання студентів у відповідному університеті (так зване включене навчання) [7]. Вищенаведена модель та досвід її використання були використані адміністрацією НТУ “ХПІ” при формуванні більш сучасної моделі подвійного диплома, в основу якої покладено використання потенціалів технології дистанційної освіти. Слід звернути увагу, що саме НТУ “ХПІ” був одним із перших ВНЗ на території України, який запропонував до використання у межах навчального процесу технології дистанційної освіти. Наприклад, співробітниками Проблемної лабораторії дистанційного навчання НТУ “ХПІ”, ще 1999 року було проведено перший дистанційний курс та опрацьовано посібник “Основи дистанційного навчання” [5]. Отже, приймаючи до уваги той факт, що на цей час в НТУ “ХПІ” нагромаджено значний досвід у розробленні дистанційних курсів та проведенні дистанційних занять, цілком логічним та виправданим виглядає крок адміністрації Університету щодо активного використання технологій дистанційного навчання у розбудові програми подвійного диплома. Проблематика впровадження інформаційних технологій у навчальний процес була обговорена під час парламентських слухань “Законодавче забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні” (18.06.2014 р.), до участі у роботі яких були запрошені у тому числі і ректор НТУ “ХПІ” Товажнянський Л.Л., проректор НТУ “ХПІ” Кравець В.О. та завідувач кафедри “Теорія і системи автоматизованого проектування механізмів і машин” Ткачук М.А. [9]. Факт участі адміністрації НТУ “ХПІ” у парламентських слуханнях, тематична спрямованість яких була присвячена саме питанням розвитку інформаційного суспільства в Україні, є своєрідним визнанням здобутків професорсько-викладацького складу НТУ “ХПІ” у галузі інформаційних технологій та їх використання у навчальному процесі.

Розгляньмо модель подвійного диплома, яка сьогодні використовується в НТУ “ХПІ” на рівні базової [8].

1. Суб’єктами надання освітніх послуг у межах програми подвійного дипломування (паралельної освіти) є НТУ “ХПІ” та Swiss Montreux Business School (SMBS) –

вищий навчальний заклад професійної освіти в сфері бізнес-адміністрування, Швейцарія.

2. Результатом реалізації програми подвійного диплома є: для студентів – отримання диплома НТУ “ХПІ” та швейцарського диплома міжнародного зразка: ВВА (бакалавр бізнес-адміністрування) або МВА (магістр бізнес-адміністрування); для Університету – здобуття досвіду організації навчального процесу в одному з кращих міжнародних університетів Швейцарії.

3. Авторами програми є представники професорсько-викладацького складу SMBS. В основу програми покладено: практику розвитку міжнародного ділового середовища; успішні глобальні бізнес-проекти; актуальні теоретичні матеріали (стратегія глобального бізнесу, інвестиційна політика корпорацій, корпоративне фінансове управління тощо), які дозволяють студентам за відносно короткий період часу здобути основні знання у сфері бізнес-адміністрування.

4. Програма подвійного диплома за освітньою програмою “Бізнес-адміністрування” розрахована на 5–8 місяців залежно від обраної інтенсивності курсу. Освітній процес ведеться російською та англійською мовами (за бажанням студента також можливі курси на французькій, німецькій або італійській мовах). Вартість освітніх послуг за весь період навчання складає 12 250 грн. (1400 швейцарських франків).

5. Компанія British International Consulting PLC, яка є ексклюзивним партнером SMBS, сприяє випускникам у пошуку та підборі вакансій в міжнародних компаніях, а також надає високоякісні консалтингові послуги щодо розроблення та підготовки необхідних документів (портфоліо, резюме тощо) для подальшого їх розміщення в інформаційних базах найбільш ефективно діючих кадрових агентств.

Практика реалізації вищенаведеної моделі ґрунтується на принципах дистанційної освіти, що обумовлює факт існування певних переваг та недоліків, зміст яких пов’язаний не стільки безпосередньо з конкретною програмою, скільки з формою дистанційного навчання в цілому. На переконання В.М. Ковбаси, до основних недоліків дистанційної освіти треба віднести: відсутність особистісного спілкування між викладачем та студентом (відбувається менш ефективна, безособистісна передача знань); брак спілкування з колегами-студентами для обміну досвідом; необхідність наявності у студента сильної особистісної мотивації, вміння навчатися самостійно, без постійної підтримки та підштовхування з боку викладача; відсутність можливості негайного практичного застосування здобутих знань із наступним обговоренням тих питань які виникли [4]. До вищенаведених недоліків у контексті реалізації програми подвійного диплома треба додати ще й такі: відсутність уявлення студента про практику професійної діяльності у межах не тотожного до національного інституціонального середовища; складність сприйняття навчального матеріалу, зміст якого розбудовано в контексті релігійно-культурних, соціально-політичних та суспільно-економічних традицій іншої країни (регіону); труднощі сприйняття змісту складних наукових концептів з огляду на недосконале володіння відповідною іноземною мовою; неможливість закріплення на практиці у межах реально діючого виробництва того навчального матеріалу, який було отримано у межах програми ВНЗ-партнера (відсутність практики в країні ВНЗ-партнера). Безумовно, вищенаведений перелік основних недоліків дистанційної освіти у межах реалізації програми подвійного диплома не є вичерпаним, а отже, потребує на окремий напрям наукового обґрунтування. Разом з тим, запропонова-

на НТУ “ХПІ” модель подвійного диплома має безперечні переваги. Серед основних переваг дистанційної освіти І.П. Гладкий зазначає такі: економічність – скорочення витрат на проведення навчання (не потрібно витрат на оренду приміщень, поїздок до місця навчання, як учнів, так і викладачів і тощо); гнучкість – можна здобувати освіту в зручний час та в зручному місці, а також проводити навчання великої кількості осіб; можливість підвищити якість навчання завдяки застосуванню сучасних комп’ютерних технологій; можливість створити єдине освітнє середовище, коли освітяни не обмежені відстанню та можуть навчатись незалежно від місця проживання; доступність – дозволяє зробити навчання доступним та відкритим для різних соціальних груп населення, у тому числі з обмеженими фізичними можливостями [1]. До вищенаведених переваг в контексті реалізації програми подвійного диплома треба додати ще й такі: можливість навчатись за програмою ВНЗ-партнера без витрачання значних коштів на оплату навчання та забезпечення своєї життєдіяльності поза межами країни тощо; можливість отримати диплом ВНЗ-партнера (диплом європейського зразка) без відриву від основного місця навчання; використання комбінаторних та узгоджених програм навчання у єдності з можливістю порівняння (аналізу) змісту відповідних наукових шкіл тощо.

Вище ми звернули увагу, що серед вишів Харкова, які досить активно використовують потенціал програм подвійного диплома, ХНЕУ посідає одну з перших позицій на відповідному ринку освітніх послуг. Розгляньмо більш детально модель подвійного диплома, яка сьогодні використовується в ХНЕУ на рівні базової [3]. Треба констатувати, що наведена нижче модель має принципові відмінності як за змістом, так і за формою організації, від тієї моделі, що використовується у НТУ “ХПІ”.

1. Суб’єктами надання освітніх послуг у межах програми подвійного дипломування є ХНЕУ (кафедра менеджменту та бізнесу) та University of Applied Sciences Technikum Wien (кафедра бізнес-інформатики) – університет прикладних наук, Австрія.

2. Результатом реалізації програми подвійного дипломування є: для студентів – отримання диплома ХНЕУ та австрійського диплома: MBA (магістр бізнес-адміністрування магістрів за двома спеціальностями: “Бізнес-адміністрування” – український диплом та “Інформаційні системи в менеджменті” – австрійський диплом); для Університету – отримання досвіду організації навчального процесу в одному з університетів професійної освіти Австрії.

3. Авторами програми є представники професорсько-викладацького складу ХНЕУ та Австрійського університету прикладних наук “Технікум-Відень”. Програма передбачає вивчення таких основних дисциплін: 1) в Україні: менеджмент, маркетинг, моделювання, іноземна мова за вибором, планування ресурсів підприємства, управління персоналом, ІТ-ринок і маркетингові дослідження, міжнародна економіка, бази даних, Web-технології, Software інжиніринг, менеджмент бізнес-процесів, фінансовий менеджмент тощо; 2) в Австрії: ІТ-контролінг, телекомунікації та мобільний комп’ютинг, планування ресурсів підприємства, ERP – SAP, консалтинг, Case study, комп’ютинг, проектний менеджмент, ІТ-менеджмент, Сховище даних, ІТ-законодавство, ІТ-інфраструктура, системний інжиніринг, системна інтеграція, управління безпекою ІТ тощо.

4. Програми подвійного дипломування за освітньою програмою “Бізнес-адміністрування” та “Інформаційні системи в менеджменті” розраховані на 2 роки

(тривалість програми для австрійських учасників – 3 семестри; для українських учасників – 4 семестри, один з яких – так званий вирівнюючий курс). Структура програми: 1-й рік навчання: весняний семестр – вирівнюючий курс для українських студентів (в Україні); осінній семестр – 1-й спільний семестр українських та австрійських студентів (в Україні); 2-й рік навчання: 2-й та 3-й спільні семестри українських та австрійських студентів (в Австрії). Закінчення програми – захист дипломної роботи (в Австрії). Освітній процес ведеться російською та англійською мовами (російська мова використовується лише у першому семестрі). Вартість освітніх послуг за 1-й та 2-й семестри становить приблизно 12 000 грн., 3-й та 4-й семестри коштуватимуть учаснику програми 1700 €. Треба звернути увагу, що до витрат студента необхідно додати, ще і кошти, які потрібні для перебування в Австрії (приблизно 480 євро на місяць). По закінченні дворічної програми студенти пишуть дипломну роботу англійською мовою, яку захищають в Австрії перед комісією, до складу якої залучають представників з вишів-партнерів.

5. Австрійські та українські студенти самостійно здійснюють пошук місць практики. Як правило, стажування на підприємствах та організаціях Австрії розглядається як трудова діяльність, а отже, стажер отримує компенсацію у розмірі від 300 до 1000 € на місяць. Стажування в Україні, як правило, здійснюється на безоплатній основі.

Цілком очевидно, що за формою організації навчального процесу програма подвійного диплома ХНЕУ тяжіє до традиційної моделі навчального процесу, а отже, не має тих переваг, які містяться у межах дистанційної освіти, але разом з тим, вона позбавлена і її недоліків. У контексті оцінювання ризиків щодо можливості використання наведеної вище моделі, варто звернути увагу на порівняно високу вартість освітньої послуги для об'єктів навчального процесу. Разом з тим, програма подвійного диплома є ексклюзивним товаром, споживання якого на ринку освітніх послуг, як правило, не розраховано на масового споживача.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

1. Національна інституціональна система не містить конкретних норм щодо регулювання порядку реалізації ВНЗ програм подвійного диплома, що, з одного боку, унеможлиблює опрацювання універсального алгоритму для розбудови змісту навчальних програм, переліку освітніх технологій, форм, методів і засобів навчання, а з іншого – дозволяє ВНЗ та його структурним підрозділам формувати та пропонувати до споживання дійсно унікальний продукт, конкурентоспроможність якого залежить не лише від професіоналізму та вмотивованості професорсько-викладацького складу вітчизняного ВНЗ, а і від репутації ВНЗ-партнера та його досвіду в реалізації відповідних проектів.

2. Найбільш перспективною, в контексті можливості використання на практиці, є така модель програми подвійного диплома, яка дозволяє органічно поєднувати у своїх межах форми очного, заочного та дистанційного навчання. Наприклад, загальний механізм організації навчання за програмою подвійного диплома може мати такий вигляд: студенти отримують пакет документів з вишу-партнера (презентаційні матеріали, загальна характеристика програми, навчально-методичні матеріали тощо); ВНЗ-партнер запрошує студентів до одного із своїх кампусів, на базі якого протягом декількох днів проводиться установча сесія; на базі вітчизняного ВНЗ студенти в ме-

жах заздалегідь узгоджених з вишем-партнером навчальних програм засвоюють певні знання та набувають необхідних вмінь і навичок; ВНЗ-партнер запрошує студентів до одного із своїх кампусів, на базі якого відбувається оцінювання рівня засвоєння відповідного навчального матеріалу та пропонується наступний навчальний блок. Кількість відповідних циклів залежить від складності конкретної програми та освітньо-кваліфікаційного рівня. У межах національної моделі вищої освіти така модель, як правило, розглядається через призму очно-заочної форми навчання. На нашу думку, використання в її межах елементів дистанційного навчання є не лише виправданим, у контексті розглянутих вище переваг відповідної форми, а і необхідним з огляду на недосконалий рівень володіння об'єктом навчального процесу іноземною мовою. Обов'язковою практикою при реалізації програми подвійного диплома повинно стати: відвідування кампусу ВНЗ-партнера (спілкування з професорсько-викладацьким складом, студентами тощо); участь у спільних науково-комунікативних заходах (науково-практичні конференції, on-line круглі столи та тематичні дискусії тощо); участь професорсько-викладацького складу ВНЗ-партнера в навчальному процесі на території вітчизняного ВНЗ тощо.

3. Серед основних перешкод на шляху впровадження програм подвійного диплома у систему вищої освіти України, на нашу думку, є такі:

1) відсутність нормативно-правової бази щодо механізмів реалізації відповідних напрямів освітньої діяльності (кожен ВНЗ у межах двосторонніх домовленостей з ВНЗ-партнером розбудовує власну модель програми подвійного диплома, що, з одного боку, дозволяє опрацювати ексклюзивну пропозицію на ринку освітніх послуг, а з іншого – потребує від адміністрації ВНЗ неабияких зусиль, знань та досвіду щодо реалізації відповідних проектів);

2) складність процедури гармонізації змісту освітніх програм та механізму узгодження форм, методів та освітніх технологій, які використовуються у вищих-партнерах (зміст навчальних планів опрацюється відповідно до вимог Державного стандарту підготовки фахівців зі спеціальності на весь період реалізації відповідної освітньо-професійної програми, а отже, його корегування обумовлює у тому числі і перегляд усієї структурно-логічної схеми викладання навчальних дисциплін, зі зміною (уточненням) навчальних планів та програм тих навчальних дисциплін, які є опосередкованими до основного змісту програми подвійного диплома);

3) порівняно низький рівень володіння професорсько-викладацьким складом вітчизняних ВНЗ іноземними мовами (професорсько-викладацький склад вітчизняних ВНЗ здебільшого не є готовим до повноцінної участі у програмах подвійного диплома як конкурентоспроможний суб'єкт навчального процесу, а отже, основна частина навантаження з реалізації програми подвійного диплома, як правило, припадає на професорсько-викладацький склад вишу-партнера, що, у свою чергу, обумовлює втрату вітчизняним ВНЗ певних ресурсів);

4) відсутність стійкого попиту на ринку освітніх послуг на програми подвійного диплома, що обумовлено перш за все низькою платоспроможністю потенційних об'єктів навчального процесу;

5) мінливий попит з боку роботодавців на фахівців, які отримали спеціальності у межах програми подвійного диплома (обумовлено обмеженістю фондів заробітної плати, адже цілком очевидно, що спеціаліст, який має диплом, у тому числі і європейського ВНЗ, є більш вимогливим до рівня очікуваної заробітної плати).

Безумовно, вищенаведений перелік не є вичерпним. Наприклад, ми не зосередили увагу на психологічній та фізичній готовності об'єктів навчального процесу до участі у програмах подвійного диплома (додаткове навантаження на студента), а також на недостатньому рівні володіння учасниками навчального процесу іноземними мовами. Крім того, потребують на увагу питання, зміст яких пов'язаний з неготовністю окремих керівників базових структурних підрозділів ВНЗ до співпраці з відповідними підрозділами ВНЗ-партнера.

Список літератури: 1. *Гладкий І.П.* Удосконалення освітньо-професійних технологій та досвід впровадження дистанційної освіти в навчальних дисциплінах / І.П. Гладкий, Н.Ю. Шраменко // Інноваційні комп'ютерні технології у вищій школі: Матеріали 5-ї наук.-практ. конф., м. Львів, 19–21 листопада 2013 року. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – 152 с. 2. Інформація про участь ректора НТУ “ХПІ” у роботі міжнародної науково-практичної конференції “Міжнародна співпраця університетів як невід’ємна складова інноваційного розвитку вищої школи” [Електронний ресурс] / Новини від 05.06.2013 р. // Прес-служба Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут”. – Режим доступу: <http://blogs.kpi.kharkov.ua/press/post/2013/06/05/MIJNARODNA-SPIVPRAZJA-INOVAZIJNIJ-ROZVITOK-UA.aspx>. 3. Кафедра менеджменту та бізнесу [Електронний ресурс] / Австро-українська програма “Подвійний диплом” // Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця. – Режим доступу: <http://www.kmib.hneu.edu.ua/austria/master>. 4. *Ковбаса В.М.* Дистанційна форма навчання як один з перспективних шляхів надання освітніх послуг / В.М. Ковбаса, В.М. Махинько // Нові технології навчання. – 2009. – Спец. вип. – С. 108–109. 5. *Кравець В.А.* Опыт дистанционного обучения в НТУ “ХПІ” [Електронний ресурс] / Кравець В.А., Кухаренко В.Н., Сиротенко Н.Г. – Режим доступу: http://distant.ioso.ru/for%20teacher/video_conf8.htm. 6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року / Указ Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013 // Офіційний вісник України. – 2013. – №50. – С. 18. 7. Німецький технічний факультет [Електронний ресурс] / Факультети та кафедри НТУ “ХПІ” // Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут». – Режим доступу: <http://www.kpi.kharkov.ua/ru/education/ntf/>. 8. Програма подвійного диплома для студентів НТУ “ХПІ” з Швейцарською школою Бізнесу [Електронний ресурс] / Відділ міжнародних зв'язків НТУ “ХПІ”: інформація від 08.11.2012 р. // Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”. – Режим доступу: <http://blogs.kpi.kharkov.ua/oms/post/2012/11/08/Програма-подвійного-диплома-для-студентів-НТУ-171;ХПІ187;-з-Швейцарською-школою-Бізнесу.aspx>. 9. Ректор НТУ “ХПІ” виступив с докладом в Верховной Раде на парламентских слушаниях по вопросам развития информационного общества в Украине [Електронний ресурс] / Новини від 20.06.2014 р. // Прес-служба Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут”. – Режим доступу: http://blogs.kpi.kharkov.ua/press/post/2014/06/20/Verhovna-Rada_RU.aspx

Bibliography (transliterated): 1. Gladkij I.P. Udoskonalennja osvitrno-profesijnih tehnologij ta dosvid vprova-dzhennja distancijnoї osviti v navchal'nih disciplinah / I.P. Gladkij, N.Ju. Shramenko // Innovacijni komp'juterni tehnologij u vishhij shkoli: Materiali 5-i nauk.-

prakt. konf., m. L'viv, 19–21 listopada 2013 roku. – L'viv: Vidavnictvo L'vivs'koï politehniky, 2013. – 152 s. 2. Informacija pro uchasť rektora NTU “HPI” u roboti mizhnarodnoï naukovopraktichnoï konferencii “Mizhnarodna spivpracija universitetiv jak nevid’emna skladova innovacijnogo rozvitku vishhoï shkoli” [Elektronnij resurs] / Novini vid 05.06.2013 r. // Pres-sluzhba Nacional'nogo tehničnogo universitetu “Harkivs'kij politehničnij institut”. – Rezhim dostupu: <http://blogs.kpi.kharkov.ua/press/post/2013/06/05/MIJNARODNA-SPIVPRAZJA-INOVAZIJNIJ-ROZVITOK-UA.aspx>. 3. Kafedra menedzhmentu ta biznesu [Elektronnij resurs] / Avstro-ukraïns'ka programa “Podvijnij diplom” // Harkivs'kij nacional'nij ekonomičnij universitet imeni Semena Kuznecja. – Rezhim dostupu: <http://www.kmib.hneu.edu.ua/austria/master>. 4. Kovbasa V.M. Distancijna forma navchannja jak odin z perspektivnih shljahiv nadannja osvıtnih poslug / V.M. Kovbasa, V.M. Mahin'ko // Novi tehnologii navchannja. – 2009. – Spec. vip. – S. 108–109. 5. Kravec V.A. Opyt distancionnogo obuchenija v NTU “HPI” [Elektronnij resurs] / Kravec V.A., Kuharenko V.N., Sirotenko N.G. – Rezhim dostupu: http://distant.ioso.ru/for%20teacher/video_conf8.htm. 6. Nacional'na strategija rozvitku osviti v Ukraïni na period do 2021 roku / Ukaz Prezidenta Ukraïni vid 25 chervnja 2013 roku №344/2013 // Oficijnij visnik Ukraïni. – 2013. – №50. – S. 18. 7. Nimec'kij tehničnij fakul'tet [Elektronnij resurs] / Fakul'teti ta kafedri NTU “HPI” // Nacional'nij tehničnij universitet “Harkivs'kij politehničnij institut”. – Rezhim dostupu: <http://www.kpi.kharkov.ua/ru/education/ntf/>. 8. Programa podvijnogo diploma dlja studentiv NTU “HPI” z Shvejcars'koju shkoloju Biznesu [Elektronnij resurs] / Viddil mizhnarodnih zv'jazkiv NTU “HPI”: informacija vid 08.11.2012 r. // Nacional'nij tehničnij universitet “Harkivs'kij politehničnij institut”. – Rezhim dostupu: <http://blogs.kpi.kharkov.ua/oms/post/2012/11/08/Programa-podviinogo-diploma-dlja-studentiv-NTU-171;HPI187;-z-Shveicars'koju-shkoloju-Biznesu.aspx>. 9. Rektor NTU “HPI” vystupil s dokladom v Verhovnoj Rade na parlamentskih slushanijah po voprosam rozvitija informacionnogo obshhestva v Ukraine [Elektronnij resurs] / Novini vid 20.06.2014 r. // Pres-sluzhba Nacional'nogo tehničnogo universitetu “Harkivs'kij politehničnij institut”. – Rezhim dostupu: http://blogs.kpi.kharkov.ua/press/post/2014/06/20/Verhovna-Rada_RU.aspx

UDC 378.14

O. Romanovskyi, V. Moroz

PROGRAMS OF DOUBLE DEGREE: MODELS AND OBSTACLES TO IMPLEMENTATION WITHIN THE NATIONAL HIGHER EDUCATION SYSTEM

The article analyzes the contents of the most common models of double degree programs by the universities. In the article there are advantages and disadvantages of individual models of double degree defined and authors' point of view proposed as for elements of mechanism of their implementation. In addition, the article examines the main obstacles that affect the efficiency of double degree programs in the national higher educational system.

The strategy of the state management harmonization of the EU countries and the countries of Eastern Partnership suggests including the formation of a unified educational space of the EU and the Eastern Partnership among many areas of institutional coordination of the signatory countries. The realization of this strategy involves the implementation of international student exchange programs and double degree programs between major

Ukrainian universities and leading universities in the EU. Thus, the study on harmonization of higher education in Ukraine and ensure its development within the meaning of the basic principles of the Bologna process is relevant and important task for modern scientific thought.

The article describes the experience gained from The National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute» (NTU «KhPI») and Kharkiv National University of Economic (KhNUE) in the direction of building models double degree programs. Definitely advantages and disadvantages of each model and proved the author's view of the mechanism to implement a double degree within the national educational environment. The most promising opportunities in the context of use in practice, there is a double degree program model that allows you to seamlessly combine to form within his eye, correspondence and distance learning. Mandatory practice in the implementation of a double degree program should be: visiting the campus of the university partner (communication with the teaching staff, students, etc.); participate in joint research and communication activities (scientific conferences, on-line thematic roundtables and discussions, etc.); part of the teaching staff of the university-partner in the educational process in the domestic universities and so on.

In addition, the article identified the barriers that affect the efficiency of double degree programs' implementation into national educational space. The major obstacles to the implementation of a double degree program in higher education of Ukraine, from our point of view, are: 1) lack of legal and regulatory framework for the implementation of appropriate mechanisms of educational activities; 2) the complexity of the procedure of harmonizing the educational programs' content and the mechanism for coordinating forms, methods and educational technologies used in the partner universities; 3) a relatively low level of foreign language knowledge by national universities' teaching staff; 4) lack of sustained demand for a double degree program on the educational market, which is primarily due to the low solvency of potential objects of the educational process; 5) changing demand by employers for professionals who have a specialty within the double degree program.

Keywords: double degree programs, the Bologna process, the subject and the object of the educational process, higher education, education market, distance learning, model of double degree, programs' effectiveness

УДК 378.14

А. Г. Романовский, В. М. Мороз

ПРОГРАММЫ ДВОЙНОГО ДИПЛОМА: МОДЕЛИ И ПРЕПЯТСТВИЯ В ИХ РЕАЛИЗАЦИИ В РАМКАХ НАЦИОНАЛЬНОЙ СИСТЕМЫ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье проанализировано содержание наиболее распространенных моделей реализации вузами программ двойного диплома. Определены недостатки и преимущества отдельных моделей двойного диплома и предложен авторский взгляд на элементы механизма их реализации. Кроме того, рассмотрены основные препятствия, которые влияют на эффективность внедрения программ двойного диплома в национальную систему высшего образования.

Ключевые слова: программы двойного диплома, Болонский процесс, субъект и объект учебного процесса, система высшего образования, рынок образовательных услуг, дистанционное обучение, модель системы двойного диплома, эффективность реализации программ.

Стаття надійшла до редакційної колегії 8.07.2014